Greendeal Blauwzaam Lint

2012 – 2015

Betrokken partijen geven feedback

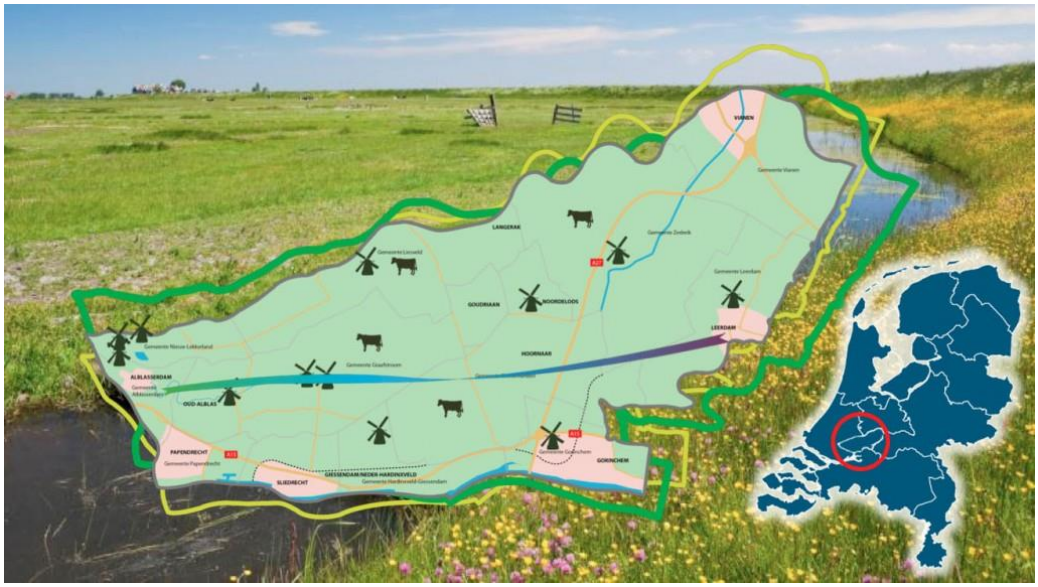

Bron foto: prachtlint.nl

Colofon

Opgesteld door: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Auteurs: Saskia Woudenberg
Corine te Brake

Datum: Februari 2016

Inhoud

1 Inleiding ... 4

2 Doel van Blauwzaam Lint ... 5

3 Wat heeft Blauwzaam Lint opgeleverd? ... 6
3.1 Tastbare resultaten ... 6
3.2 Procesresultaten ... 8
3.3 Resultaten volgens geïnterviewde partijen ... 9
3.3.1 Proces ... 9
3.3.2 Bewustwording ... 10
3.3.3 Samenwerking ... 10
3.3.4 Het Lint zelf ... 11
3.4 Spin-off van de Green Deal ... 11
3.5 Samengevat ... 12

4 Wat is er geleerd van Blauwzaam Lint? ... 13
4.1 Samenwerking ... 13
4.2 Betrekken van bedrijven ... 13
4.3 Beheer ... 15
4.4 Inzaaien bloemenmengsel ... 15
4.5 Communicatie ... 16
4.6 Samengevat ... 16

5 Toekomst ... 18
5.1 Toekomstige samenwerking ... 18
5.2 Duurzaam voortbestaan: draagvlak en financiën ... 19
5.3 Landelijke opschaling ... 19

6 Tot slot ... 21

1 Inleiding

Greendeal
Bedrijven, maatschappelijke organisaties of andere overheden lopen soms tegen problemen aan als ze een duurzame stap willen maken. De Rijksoverheid kan helpen knelpunten op te lossen door een **Green Deal** met ze aan te gaan. Green Deals zijn afspraken tussen de Rijksoverheid en andere partijen. Een Green Deal helpt om duurzame plannen uit te voeren.

Stichting Blauwzaam en de **Nationale Bomenbank** hebben een Green Deal gesloten met het Ministerie van Economische zaken: **Blauwzaam Lint**. De initiatiefnemers betrekken diverse publieke en private partijen uit het gebied bij de realisatie van het Lint.

Het project is gestart in 2012 en geëindigd in 2015. De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl)[1] heeft deze Green Deal namens het Ministerie van EZ begeleid.

Doel van deze evaluatie
Het is de bedoeling dat het project na afronding van de Green Deal zelfstandig verder gaat. Om deze reden willen Stichting Blauwzaam en de Nationale Bomenbank graag feedback van de partijen die betrokken zijn bij de uitvoering van de Green Deal. RVO.nl heeft daarvoor diverse partijen geïnterviewd en gevraagd naar hun ervaringen met het project. Dit rapport is een weergave daarvan en is aangeboden aan de initiatiefnemers.

De volgende partijen zijn geïnterviewd:
- VNO-NCW, afdeling Alblasserwaard-Vijfheerenlanden;
- Gemeente Gorinchem;
- Gemeente Zederik;
- Waterschap Rivierenland;
- Provincie Zuid-Holland;
- Agrarische Natuurvereniging Den Hâneker;
- Nationale Bomenbank.

Leeswijzer
In het tweede hoofdstuk wordt kort stilgestaan bij het doel van de Green Deal Blauwzaam Lint. Hoofdstuk drie beschrijft de resultaten van het project, zowel de concrete (meetbare) resultaten als de resultaten vanuit het perspectief van de geïnterviewde partijen. Het vierde hoofdstuk gaat in op de geleerde lessen. Hierin komen de knelpunten en aanbevelingen voor de toekomst aan bod. Hoofdstuk vijf gaat in op de mogelijkheden voor toekomstige samenwerking en aandachtspunten voor een duurzaam voortbestaan van het Lint.

[1] Tot 1 maart 2015 heeft Dienst Landelijk Gebied (DLG) deze Green Deal begeleid. Vanaf 1 maart 2015 zijn de DLG-werkzaamheden voor de Green Deal overgedragen aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl).

2 Doel van Blauwzaam Lint

Blauwzaam Lint is een Green Deal tussen Stichting Blauwzaam, de Nationale Bomenbank en het Ministerie van Economische Zaken. Met Blauwzaam Lint willen de initiatiefnemers een beweging op gang te brengen om een kleurrijk lint door de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden te realiseren, dat bijdraagt aan een aangename woon- en werkomgeving en een vitale regio.

De kralen kunnen cultuurhistorisch waardevolle landschappen, duurzame initiatieven en andere karakteristieke elementen zijn, maar ook tijdelijk aangelegde natuur op ongebruikte gronden en overhoeken. De kralen worden verbonden door een ketting. De ketting bestaat vooral uit bestaande natuurlijke linten (zoals kades, wegen, groenstroken), al dan niet ingezaaid met een kleurrijk bloemenmengsel.

Met het Blauwzaam Lint streven de initiatiefnemers een aantal doelen na:
- Het stimuleren van recreatie, werkgelegenheid en biodiversiteit;
- Het vergroten van de aantrekkelijkheid van de streek;
- Het laten zien van voorbeelden van succesvolle duurzame initiatieven in de streek en zo anderen stimuleren om zelf duurzaam aan de slag te gaan;
- Het ontwikkelen van nieuwe vormen van samenwerking en financiering tussen overheid, bedrijfsleven, onderwijs en burgers;
- Het versterken van de saamhorigheid en van gepaste trots op de streek. (Bron: website Blauwzaam)

Met dit project wil Stichting Blauwzaam aantonen dat private partijen heel goed ecologische verbindingen over grote afstand tot stand kunnen brengen, mits er support is van de betrokken overheden. Daarmee geven zij invulling aan het streven van de Rijksoverheid: burgers en bedrijfsleven nemen verantwoordelijkheid voor natuur en landschap in hun eigen omgeving. Het versterken van de samenwerking tussen de vele organisaties en het verbinden van instanties is een kwaliteit van Stichting Blauwzaam. Samenwerking in de regio is de sleutel naar een duurzame regio. Voor dit project is een breed draagvlak vereist. Het project wordt gekenmerkt door betrokkenheid van zeer veel partijen. De gezamenlijke investeringen voegen een nieuwe kwaliteit toe en waarborgen de leefbaarheid van de regio.

3 Wat heeft Blauwzaam Lint opgeleverd?

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de afgelopen drie jaar beschreven. In paragraaf 3.1 wordt ingegaan op de tastbare resultaten die geboekt zijn. De volgende paragraaf (3.2) geeft de procesresultaten weer. De bron van deze informatie is de website van Stichting Blauwzaam, het voortgangsverslag dat Stichting Blauwzaam in 2014 geschreven heeft en de gespreksverslagen van de interviews. Vervolgens wordt in paragraaf 3.3 weergegeven welke (minder tastbare) resultaten er zijn bereikt volgens de personen die geïnterviewd zijn.

3.1 Tastbare resultaten

Plan van aanpak
In 2013 is er vooral tijd besteed aan het delen van de droom met andere partijen en het vertalen van deze droom naar een plan van aanpak.

Bijeenkomsten
Er is een aantal bijeenkomsten georganiseerd:

- In februari 2013 is, in samenwerking met Dienst Landelijk Gebied, het ontwerpatelier De Schetsschuit georganiseerd. Hierbij waren alle gebiedspartijen (gemeenten, regio, provincie, waterschap, LTO, ondernemers, natuurorganisaties, inwoners) vertegenwoordigd. Dit resulteerde in een globale schets van het lint door de regio, in de metafoor van het Blauwzaam Lint als kralenketting (met parels en verbindende schakels) en in een aantal concrete projecten. Ook ontstond tijdens deze sessie de verbinding met Provincie Zuid-Holland.
- Er is een aantal kennissessies georganiseerd over Ecologisch Beheer en Tijdelijke Natuur. Er zijn vele presentaties gehouden over het Blauwzaam Lint en er is een presentatie over het vergroenen van bedrijventerreinen gehouden voor een Rotary Club.
- Er is een verkenning georganiseerd naar de mogelijkheden van een gebiedsdeal tussen gebiedspartijen in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden (AV) en de Provincie Zuid-Holland met als titel ‘Alle kaarten op tafel’. Middels deze verkenning zijn drie gebiedsdeals in de AV tot stand gebracht. In de eerste gebiedsdeal zijn twee projecten opgenomen die relevant zijn voor de realisatie van het Blauwzaam Lint. Een van de projecten zorgt voor commitment en financiering van de realisatie van delen van het lint en voor het ontwikkelen van de ‘Toolbox’. Het andere project heeft een aantal grote gebiedspartijen en bedrijven bij elkaar gebracht om gezamenlijk te werken aan een beheerconvenant. Middels dit beheerconvenant wordt het beheer van het lint ingebed in de beleidsplannen. Onder het kopje ‘Spin off’ (paragraaf 3.4) staat meer informatie over de gebiedsdeals.

Realisatie streekeigen bloemenmengsel
Tijdens De Schetsschuit in februari 2013 is onder meer gesproken over de daadwerkelijke invulling van te ontwikkelen natuur. Daarbij werd benadrukt dat dit streekeigen moet zijn. Deze discussie legde de kiem voor de ontwikkeling van een kleurrijk, streekeigen, insectenvriendelijk bloemenmengsel. De soorten hebben nut als nectar- of waardplant. Daarnaast zijn de soorten zo gekozen dat er gedurende het hele seizoen iets bloeit (het Lint bloeit van half mei tot eind juli).

Kleinverpakking Blauwzaam bloemenmengsel
Het is mogelijk om op diverse plekken in de streek kleine zakjes bloemenzaad te kopen om in de eigen tuin bij te dragen aan het Blauwzaam Lint.

Gerealiseerde stukken lint en parels
In 2013 zijn een aantal pilotprojecten in gang gezet om ervaring op te doen. Op diverse plekken is eind 2013 en in 2014 het eerste - speciaal voor de streek ontwikkelde - bloemenmengsel ingezaaid. Inmiddels zijn op diverse plekken in de regio de eerste aanzetten van het lint zichtbaar. De volgende stukken lint/parels zijn gerealiseerd:

- Bedrijventerrein Gorinchem-Oost II,
- Natuureducatieproject 'Naast de ijsbaan'. Inrichting van een waterbergingslocatie. Kinderen van een basisschool hebben (op initiatief van Stichting Blauwzaam) een plan bedacht voor de inrichting, zodat het meer is geworden dan alleen de aanleg van een plas zoals de gemeente eerst van plan was. Daar zijn ook de bloemenmengsels ingezaaid.
- Plukweide Melkweg Bleskensgraaf,
- Rietveldse Kade in Arkel,
- Perceel in Nieuwpoort
- De Melkweg in Bleskensgraaf,
- De N481 in Gemeente Molenwaard,
- Abbekesdoel in Bleskensgraaf,
- Energieplantage (achter de Nationale Bomenbank in Bleskensgraaf).

Op de **website** van Stichting Blauwzaam is meer informatie te vinden over de verschillende stukken lint. Ook staan er foto’s van een aantal inzaaimomenten op de website.

Daarnaast is er momenteel een aantal projecten in de planfase of in uitvoering:

- Bloemrijke bermen langs de Ottolandse Vliet in samenwerking met het Waterschap (uitvoering begin 2016),
- Bloemrijke bermen bij het sporterrein van de Voetbalvereniging Nieuw-Lekkerland (uitvoering begin 2016),
- Bloemrijke bermen bij Leerdam (uitvoering begin 2016),
- Groenontwikkeling met bewoners in de Lingewijk in Gorinchem (uitvoering start begin 2016),
- Planontwikkeling met Molenwaard en rondom Vlietskade Arkel.

De verwachting is dat het nog een aantal jaren duurt voordat het Lint af is. Het streven is om de locaties niet elk jaar opnieuw in te zaaien, maar om het Lint door het juiste beheer duurzaam te behouden.

Beheerconvenant Blauwzaam Lint
Op 10 december 2015 is het **Beheerconvenant Blauwzaam Lint** ondertekend door bestuurders en directies van 14 organisaties. Hiermee garanderen zij om de komende vijf jaar, met een eventuele verlenging van vijf jaar, te werken aan ecologisch beheer en uitbreiding van het Blauwzaam Lint.

De betrokken organisaties zijn: Gemeente Molenwaard, Gemeente Gorinchem, Gemeente Leerdam, Waterschap, Oasen, Stichting Blauwzaam, Nationale Bomenbank, Vlinderstichting, Biodivers, Provincie Zuid-Holland, Van de Bijl & Heierman, Natuur en Vogelwacht Alblasserwaard, Agrarische Natuurvereniging Den Hâneker, Energiecoöperatie De Knotwilg.

Toolbox/website
De ervaringen uit de pilotprojecten zijn eind 2014 en begin 2015 verzameld. Met deze inzichten is een 'Toolbox' ingericht die lokale groepen van belanghebbenden en enthousiaste burgers de mogelijkheid biedt bij te dragen aan het lint zonder zelf het wiel uit te moeten vinden. Deze 'Toolbox' wordt via een speciale website ontsloten: **www.prachtlint.nl.** De website is op 7 november 2015 gelanceerd en bevat veel informatie en een stappenplan om zelf mee aan de slag te gaan.

Nieuwe naam
Tegelijkertijd met de lancering van de 'Toolbox'/website zijn een nieuwe naam en logo voor het Blauwzaam Lint onthuld: Prachtlint. Het lint is inmiddels niet meer alleen van Stichting Blauwzaam. Het is van de streek geworden en iedereen kan eraan bijdragen.

3.2 Procesresultaten

Betrokken partijen
Toen de Green Deal Blauwzaam Lint begon waren er circa 3 partijen betrokken. Inmiddels na drie jaar Blauwzaam Lint is het aantal partijen gegroeid naar meer dan 80. In onderstaande tabel wordt een (niet uitputtend) overzicht gegeven van de betrokken partijen.

Provincie	Provincie Zuid-Holland
Gemeenten	Gemeente Molenwaard Gemeente Gorinchem Gemeente Leerdam Gemeente Zederik Gemeente Giessenlanden Gemeente Papendrecht Regiobureau AV
Waterschap	Waterschap Rivierenland
Bedrijven	Oasen (drinkwaterbedrijf) Nationale Bomenbank Van de Bijl & Heierman Biodivers VNO-NCW AV Rabobank Merford Blokland Metaalbewerking Gasunie Bedrijvenkring Leerdam en aangesloten leden (waaronder Campina en VSI) Aangesloten organisaties bij Energieconvenant I en II (totaal 41)
Natuurorganisaties	Vlinderstichting Natuur en Vogelwacht Alblasserwaard Natuur en Vogelwacht Vijfheerenlanden Agrarische Natuurvereniging Den Hâneker
Non profit organisaties	Stichting Blauwzaam Energiecoöperatie De Knotwilg Klankbordgroepen Voetbalvereniging Nieuw-Lekkerland Stichting Werelderfgoed Kinderdijk
Scholen	Basisscholen in Bleskensgraaf, Gorinchem en Arkel

Kennis door helpdeskvragen
Om het project te ondersteunen zijn er zijn twee helpdeskvragen gesteld.

1. **Meerwaarde groene bedrijventerreinen**. Deze kennis wordt door Stichting Blauwzaam regelmatig gedeeld en ingezet bij de communicatie rondom het project. De kennis wordt ook gebruikt om partijen 'mee te krijgen'.
2. Een business case van ecologisch beheer. In deze helpdeskvraag wordt onderzocht welke meerwaarde ecologisch beheer van het Blauwzaam Lint kan hebben, zodat de kosten in de keten kunnen worden gedrukt of gedekt. In december 2015 heeft Wageningen UR een **Meedenksessie 'kansen voor duurzaam beheer'** georganiseerd tijdens de bijeenkomst 'Beheerconvenant Blauwzaam Lint'. Het eindrapport van deze helpdeskvraag zal binnenkort afgerond worden.

Communicatie
Communicatie van de resultaten en voortgang is voornamelijk gedaan via de website van Blauwzaam Lint en nieuwsbrieven. Daarnaast is er regelmatig aandacht aan besteed in de pers. Zowel het Kontakt als het Algemeen Dagblad hebben artikelen geplaatst. Als tegenprestatie voor een financiële bijdrage wordt vaak in een artikel in de krant aangegeven welke organisatie het geld beschikbaar heeft gesteld.

Financiering
Diverse partijen (waaronder gemeenten, waterschap, provincie, Gasunie, Rabobank en bedrijven uit Energieconvenant I en II van Blauwzaam) hebben een financiële bijdrage gegeven aan het project. De Gasunie moest bijvoorbeeld een leiding door de polder aanleggen en ter compensatie heeft het bedrijf een bedrag beschikbaar gesteld om bermen in te zaaien met het bloemenmengsel van Blauwzaam. Een van de wethouders heeft dit geïnitieerd.

Reacties
Stichting Blauwzaam en diverse gemeenten krijgen enthousiaste reacties van inwoners van de streek over de mooie bloemenzee.

3.3 Resultaten volgens geïnterviewde partijen

In paragraaf 3.1 en 3.2 zijn de feitelijke resultaten weergegeven. In deze paragraaf wordt dit aangevuld met de overige input van de geïnterviewde partijen. De resultaten zijn geclusterd per thema. Elk thema begint met algemeen beeld en wordt gevolgd door een aantal passages uit de gespreksverslagen.

3.3.1 Proces

Eén van de initiatiefnemers gaf aan dat het project door de Green Deal verbreed is en groter geworden is. Hierdoor zijn onder andere het vergroten van de biodiversiteit, het vergroenen van bedrijventerreinen en het maken van ecologische verbindingszones toegevoegd aan het project. In eerste instantie werd bijvoorbeeld aan het inzaaien van zonnebloemen gedacht, maar dat was niet voldoende om er een Green Deal van te maken.

Het project begon met een visie en een droom ('streep op de kaart'). Bij de concretisering werd de vertaling naar het gebied gemaakt. Het oorspronkelijke idee was: de aanleg van een landschappelijke bloemrijke zone (een lint) met een lengte van 40 km door vier gemeenten, variërend in breedte met een totale oppervlakte van zo'n 100 ha. Gaandeweg het project is het beeld van een lint veranderd in het beeld van een kralenketting; een lint met parels er aan. Daarnaast is de scope verlegd naar duurzaam beheer, waardoor ook locaties die al duurzaam ecologisch

beheerd worden, onderdeel kunnen zijn van de kralenketting zonder dat ze extra ingezaaid worden. Diverse partijen gaven aan dat het project door deze aanpassingen realistischer geworden is.

Passages uit de gespreksverslagen:
- De doelstelling van het project is vanwege de Green Deal breder geworden.
- Het verschuiven van de ambitie van 'lint' naar 'parelketting' getuigt van proactieve doelgerichte aanpak én van realiteitszin.
- Het project zich kenmerkt zich door: werkende weg aan de slag te gaan.

3.3.2 Bewustwording

Diverse partijen geven aan dat door Blauwzaam Lint en vergelijkbare projecten de bewustwording over natuur en biodiversiteit groter wordt bij de politiek, beleidsmakers, ambtenaren van gemeenten, werknemers van het waterschap, scholieren en burgers. Dat wordt als erg nuttig gezien. Bewustwording wordt bijvoorbeeld veroorzaakt doordat mensen zien dat een braakliggend terrein er ook heel anders (en mooier) uit kan zien. Daarnaast wordt het als een educatief goed project gezien, omdat scholen worden betrokken en scholieren zelf locaties mogen inzaaien.

Passages uit de gespreksverslagen:
- Bij het waterschap wordt met andere ogen gekeken naar tijdelijke locaties; inzaaien met een bloemenmengsel kan deze locaties tijdelijk mooi maken.
- De discussie over natuur en biodiversiteit is op gang gekomen mede door de aanleg van het Lint. Mensen zijn er over gaan nadenken en het heeft veel mensen in beweging gebracht.
- Er is enthousiasme bij de bevolking en mensen gaan het particulier oppakken. Bewoners vragen bijvoorbeeld waar ze het zaadmengsel kunnen kopen.
- Bewoners benaderen de gemeente Gorinchem met de vraag of zij ook iets kunnen doen met het lint. De gemeente verwijst door naar Stichting Blauwzaam en daar waar de gemeente toestemming moet geven doet ze dat zoveel mogelijk.
- Er komen soms ook vragen uit andere delen van het land, bijvoorbeeld uit de Hoekse Waard.
- Respons van bedrijven op bedrijventerreinen: er begint een trend te komen bij jongere ondernemers in maatschappelijk verantwoord ondernemen. Ze zijn zich er van bewust dat je serieuzer wordt genomen als je meedoet aan maatschappelijk verantwoord ondernemen, duurzaam denkt en doet of een bepaald label hebt voor je product. Het kan meerwaarde opleveren voor het imago van je bedrijf om te laten zien dat je aandacht hebt voor biodiversiteit.

3.3.3 Samenwerking

Alle geïnterviewde partijen hebben het contact en de samenwerking met Stichting Blauwzaam als zeer goed en prettig ervaren. Verschillende partijen geven aan dat er meer begrip ontstaan is voor elkaars standpunten en meer kennis over elkaars drijfveren en de projecten die in het gebied spelen. Er worden goede gesprekken gevoerd en er wordt goed naar elkaars argumenten geluisterd. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van elkaars netwerken.
Eén van de partijen gaf aan dat de beginfase (elkaar leren kennen, duidelijk zijn over ambitie, eigen grenzen en onderhandelen) cruciaal is gebleken voor het vertrouwen en de voortgang van het project. Er is vertrouwen opgebouwd door van begin af aan samen op te bouwen via ideeën naar concrete plannen.

Eén van de partijen gaf aan dat alle mensen/organisaties die benaderd worden positief zijn over het idee. De stap naar meedoen en meebetalen is echter lastiger. Een aantal mensen/organisaties is enthousiast en wil meteen mee doen. Anderen gaan op de rem staan omdat het geld gaat kosten. En weer anderen willen eerst even aankijken wat er van het project terecht komt.

Passages uit de gespreksverslagen:

- Stichting Blauwzaam is een goede initiator. Het lukt hen om partijen aan tafel te krijgen, die anders misschien niet zo snel zouden aansluiten.
- Stichting Blauwzaam heeft kennis van zaken en weet zijn aanjaagfunctie goed te gebruiken.
- Stichting Blauwzaam zit aan de keukentafel en vraagt goed door over motivatie, belang, draagvlak, wensen en behoeftes. Stichting Blauwzaam eist niks, blijft zoeken naar oplossingen, blijft terugkomen met nieuwe ideeën en blijft partijen betrekken.
- Stichting Blauwzaam legt (via informatie op hun website) verantwoording af over de voortgang.
- We hebben ervaren dat we elkaar met goede argumenten kunnen overtuigen.
- Door middel van samenwerking en kennisuitwisseling proberen we iets voor elkaar te betekenen. De bereidheid om elkaar te helpen is groot.
- Het proces was voor de provincie een motor om tot uitvoering te komen in het gebied. Niet top down, maar 'netwerkender weg'.

3.3.4 Het Lint zelf

Op een aantal trajecten is een deel van het Lint al ingericht. Er is verbinding gelegd tussen de al aanwezige (grovere) structuur in de Alblasserwaard en Blauwzaam Lint. Diverse partijen geven aan dat het lint zelf nog niet erg zichtbaar is. Van het inzaaien wordt wel altijd een feestje gemaakt en er worden veel mensen bij betrokken (burgemeester, ondernemers, kinderen). Ook zijn er krantenberichten geplaatst over de inzaaimomenten. Eén van de partijen gaf aan dat de Natuur- en vogelwacht sceptisch was omdat met het zaadmengsel volgens hen geen echte natuur gerealiseerd wordt. Inmiddels zijn ze echter blij met de vergroting van de biodiversiteit en de aandacht voor het beheer. Er worden zelfs nieuwe vlindersoorten gemeld op plekken die zijn ingezaaid.

Passages uit de gespreksverslagen:

- In begin is het project gepresenteerd als een lint, een kaart met streep. Dit riep de gedachte op: 'ik moet nog zien dat hier wat van terecht komt'. Het was vrij idealistisch. De uitvoering is echter boven verwachting.
- Onder andere langs de N841 is het bloemenmengsel ingezaaid. Hier zijn veel positieve reacties op gekomen van burgers.
- Het eerste jaar was prachtig, het tweede jaar was de bloei wat minder uitbundig met veel margrieten, ratelaar en af en toe een klaproos en korenbloem.
- Het gedachtegoed was bekend vanuit het akkerrandenbeheer in de Hoekse Waard. De hele Waard stond vol met bloemen in akkerranden en trok veel toeristen. Hier is het anders omdat er nog weinig van te zien is.

3.4 Spin-off van de Green Deal

Naast de vooraf beoogde resultaten heeft de uitvoering van deze Green Deal ook tot de nodige spin-off geleid. Het project blijkt een kruiwagen te zijn om nieuwe ontwikkelingen in beweging te zetten. Het oorspronkelijke idee van een bloemrijk lint is gaandeweg het project getransformeerd in het beeld van een kralenketting -

een lint met parels er aan – waarin ook ruimte is voor andere duurzame initiatieven (zie ook paragraaf 3.3.1).

- Als spin-off van Blauwzaam Lint is de bijeenkomst 'Alle kaarten op tafel' georganiseerd. Deze projectverkenning was de basis voor de drie **gebiedsdeals** 'Groenblauwe gebiedsdeal Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, Samen werken aan een duurzame topregio'. Dit zijn deals tussen de Provincie Zuid-Holland, ondernemers, maatschappelijke organisaties en gemeenten in de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden. De drie gebiedsdeals hebben tezamen een projectenpakket samengebracht met een waarde van ca. 1,8 miljoen euro en financiering naar de regio gehaald van zo'n 850.000,- euro.
- Stichting Blauwzaam heeft bij de provincie Zuid-Holland een aanvraag gedaan voor 'De Groene Motor', om de continuïteit van het project te waarborgen. De Groene Motor is een provinciaal programma dat vrijwilligerswerk in de leefomgeving stimuleert en ondersteunt. Het project Blauwzaam Lint staat of valt namelijk bij een zekere professionaliteit en de inzet van vrijwilligers.
- Het project **'geen tak de streek uit'** is een gevolg van de gesprekken over Blauwzaam Lint. Het doel van dit project is om te onderzoeken of en op welke wijze (onbenut) snoeihout uit de streek ingezet kan worden ten behoeve van een lokale duurzame energievoorziening.
- Bij de ondertekening van het Beheerconvenant gaf Waterschap Rivierenland aan dat het waterschap in de komende 5 jaar 250 km meer bermen duurzaam wil gaan beheren. De provincie Zuid-Holland kwam tijdens deze bijeenkomst met nieuwe voorstellen voor de N216 en gemeente Leerdam zaait in de lente (2016) 5 km Lint in.
- Er wordt gewerkt aan een lespakket voor het natuurspeelterrein in Bleskensgraaf. Dat lespakket zal ook naar andere scholen worden verspreid, met de suggestie ook een natuurspeelterrein aan te leggen. Een eerste mogelijke gegadigde voor zo'n terrein is een school in Gorinchem.

3.5 Samengevat

De betrokken partijen zijn zeer positief over het project. Er is in de afgelopen drie jaar veel bereikt. Naast tastbare resultaten, zoals een streekeigen zaadmengsel, ingezaaide stukken lint en de website, worden ook veel niet-tastbare resultaten genoemd. Zo geven veel partijen aan dat Blauwzaam Lint heeft bijgedragen aan bewustwording bij politiek, beleidsmakers, ambtenaren, bedrijven, scholieren en burgers ten aanzien van 'groen', biodiversiteit en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Ook de versterkte samenwerking met als resultaat begrip voor elkaars standpunten, kennisuitwisseling en uitbreiding van het netwerk wordt als zeer positief ervaren. Daarnaast blijkt het project een kruiwagen te zijn om nieuwe ontwikkelingen in beweging te zetten. Zo heeft het project onder andere geleid tot het sluiten van drie gebiedsdeals in de regio, een subsidie voor 'De Groene Motor' en de start van het project 'geen tak de streek uit'.

4 Wat is er geleerd van Blauwzaam Lint?

In dit hoofdstuk wordt weergegeven welke knelpunten, aandachtspunten en aanbevelingen de geïnterviewde personen genoemd hebben. Ook in dit hoofdstuk is gekozen voor een clustering per thema. Per thema is onderscheid gemaakt tussen 'geleerde lessen' (soms aangevuld met passages uit de gespreksverslagen), aanbevelingen van de interviewde partijen en (indien van toepassing) aanbevelingen van RVO.nl. De aanbevelingen gelden niet alleen voor de initiatiefnemers (Nationale Bomenbank en Stichting Blauwzaam), maar voor alle partijen die momenteel betrokken zijn bij de realisatie van het Prachtlint.

4.1 Samenwerking

Geleerde lessen
Diverse gemeenten gaven aan dat het tempo van Stichting Blauwzaam in begin (veel) hoger lag dan het tempo van de gemeenten. Gemeenten zitten in een stramien van besluitvorming, waardoor dingen langer duren. Volgens de gemeenten heeft Stichting Blauwzaam inmiddels het juiste tempo en de juiste modus gevonden om mensen in de 'meewerk stand' te houden. Daarnaast gaf één van de gemeenten aan dat Stichting Blauwzaam hogere verwachtingen heeft voor wat betreft het realiseren van Tijdelijke Natuur op niet uitgegeven grond op bedrijventerreinen dan dat de gemeente kan waarmaken. Stichting Blauwzaam wil bijvoorbeeld de garantie dat er een jaar lang gebruik gemaakt kan worden van een terrein, terwijl de gemeente het terrein op elk moment wil kunnen omploegen, als dat nodig is. Daarom lukt het op sommige grotere gemeenteterreinen niet om het bloemenmengsel in te zaaien.

Eén van de partijen gaf aan dat de communicatie, o.a. over de in te zaaien locaties, in het begin niet optimaal was. Locaties werden bijvoorbeeld al ingezaaid, terwijl er nog niet nagedacht was over het beheer. Niet alle locaties lenen zich voor duurzaam/ecologisch beheer, bijvoorbeeld als gevolg van verkeersveiligheid. Het is belangrijk om goed te kijken naar realistische locaties, ook voor duurzaamheid op de lange termijn. De dialoog daarover wordt inmiddels wel gevoerd. En daarnaast is het knelpunt geagendeerd in de 'projectgroep beheerconvenant'.

Aanbeveling door RVO:
- Eén van de voorwaarden voor het krijgen van een ontheffing Tijdelijke Natuur is dat de natuur minimaal één groeiseizoen de tijd moet krijgen om zich te ontwikkelen. Dit is dus niet een specifieke voorwaarde van Stichting Blauwzaam. Er zijn echter ook veel voordelen verbonden aan de aanleg van **Tijdelijke Natuur**. Het zou goed zijn om nog eens in overleg te gaan met de gemeente(n) om de voordelen onder de aandacht te brengen. Wellicht zijn er ook terreinen waarvan al zeker is dat het een groeiseizoen braak blijft liggen.

4.2 Betrekken van bedrijven

Geleerde lessen
Eén van de partijen gaf aan dat er twee keer een schetsschuit gehouden is met bedrijven. De aanwezige bedrijven waren enthousiast over het idee en beseffen dat het imago van het bedrijf en de producten verandert als ze meedoen met 'iets

groens'. Ze willen hun bedrijventerreinen wel vergroenen, maar trekken er zelf niet aan (deels ook vanwege de crisis). Er is meer animo om mee te doen met projecten die zich richten op energiebesparing. Dit levert direct een financieel voordeel op (gebruik van minder brandstof) en het levert punten op voor de CO_2 prestatieladder van de gemeente Rotterdam. Per punt krijgen bedrijven korting op de aanneemsom.

Eén van de partijen gaf aan dat sommige ondernemers niet mee willen doen omdat ze bang zijn voor claims van burgers die zich misschien gaan verzetten als de mooie (tijdelijke) bloemenzee van vorig jaar gaat verdwijnen. Daarnaast kan het gebruik van meerjarig zaad ondernemers afschrikken, omdat ze dan het idee hebben dat ze de komende jaren niet meer over de grond kunnen beschikken. Bij eenjarig zaad is er een einddatum, bind je je niet voor meerdere jaren en kan je elk jaar opnieuw bekijken of je weer mee wilt doen.

Vanwege de presentatie van het project als een lint/kralenketting van oost naar west door de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden (de zgn. 'streep op de kaart') hebben sommige ondernemers de indruk dat bedrijven die buiten deze 'streep' liggen niet mee mogen/kunnen doen.

Passages uit de gespreksverslagen:

- Sommige ondernemers zullen op dit moment nog denken 'wat moet ik ermee'. De cultuur in de streek is er een van: 'ieder op zijn eigen terp'. Men denkt: 'iemand wil 'mijn' gebied in gaan zaaien'. Ten opzichte van het vooruitstrevende denken vanuit de randstad is men hier wat meer afwachtend. Waarschijnlijk zullen er in de toekomst meer ondernemers willen aansluiten als men ziet hoe het er uit komt te zien en als het geen belemmeringen oplevert.
- Meerjarig zaad is duurder dan eenjarig zaad en het is bovendien afwachten wat ervan terecht komt, zelfs met het juiste beheer.
- Tot nu toe waren er bij inzaaimomenten vooral bestuurders aan het zaaien en geen directeuren uit het bedrijfsleven. Bedrijven doen vaak alleen mee als ze bijvoorbeeld verplicht zijn om natuur te compenseren (vergunning). Het is wel gunstig voor het groene imago van een bedrijf, maar dit gaat geleidelijk. Het heeft ook met welvaart te maken: als bedrijven keuzes moeten maken, kiezen ze vaak niet voor 'groen'.

Aanbevelingen uit de gespreksverslagen:

- Om punten te krijgen voor de CO_2 prestatieladder moeten bedrijven ook maatschappelijk bezig zijn met het verbeteren van de omgeving. Er zou overlegd kunnen worden met de gemeente Rotterdam of ze Prachtlint willen erkennen als één van de mogelijkheden om punten voor de CO_2 prestatieladder te verdienen. Dan zijn wellicht meer ondernemers bereid om mee te doen met het Lint.

Aanvullende aanbevelingen door RVO:

Een deel van de knelpunten kan waarschijnlijk opgelost worden door middel van heldere communicatie:

- Maak duidelijk dat iedereen in de gehele Alblasserwaard/Vijfheerenlanden mee kan doen en dat dit niet beperkt is tot locaties die aan de 'streep op de kaart' liggen. Hier kan bijvoorbeeld op de website van Prachtlint aandacht aan besteed worden. Daarnaast kan overlegd worden met de contactpersoon van de VNO/NCW op welke wijze dit het beste onder de aandacht van de ondernemers gebracht kan worden (nieuwsbrief, website, bijeenkomst).
- Zorg voor meer bekendheid over 'tijdelijke natuur', zowel bij bedrijven als burgers. Als 'tijdelijke natuur' ingeburgerd raakt, dan hoeven bedrijven niet

bang te zijn voor claims en burgers zijn blij dat er tenminste tijdelijk een mooie bloemenzee te zien is.

4.3 Beheer

Geleerde lessen
Diverse partijen gaven aan dat beheer een knelpunt is. Inmiddels wordt dit opgelost met goed overleg tussen de betrokken partijen (projectgroep beheerconvenant) en is er een beheerconvenant gesloten (zie §3.1).

Passages uit de gespreksverslagen:
- Het onderhoud wordt gedaan door de organisaties van wie de gronden zijn. Iedereen is van goede wil, maar er worden wel fouten gemaakt. Het is echt een leerproject; al lerende worden zaken aangepast. Sommige stukken zijn bijvoorbeeld te vroeg gemaaid. Op een andere locatie is het maaisel niet afgevoerd.
- Het beheer is in contract bij een aannemer. Beheer wordt voor ca 3 à 4 jaar aanbesteed. Het zijn nu vooral nog RAW bestekken, maar de wens is om dit om te zetten naar kwaliteitseisen.
- Er is onderscheid in terreinen die tijdelijk gebruikt kunnen worden (zoals braakliggende terreinen) en terreinen die permanent gebruikt kunnen worden (zoals wegbermen). Dit geeft een hele andere dynamiek en vereist ander beheer.

Aanbevelingen uit de gespreksverslagen:
- Het is belangrijk is dat het beheerconvenant tijdens de looptijd van 5 jaar 'warm gehouden wordt'. Elke partij moet blijven kijken wat zijn mogelijkheden zijn. Daarnaast is het beheerconvenant dynamisch en moet het 'up to date' gehouden worden.
- Iedere organisatie beheert zijn eigen percelen. Er blijft echter een spin in het web nodig, die zich verantwoordelijk voelt voor de borging, het houden van overzicht, het uitvoeren van evaluaties en het delen van kennis over ervaringen en geleerde lessen.
- De wegbermen van de gemeenten zijn nog niet in beeld. Wellicht is dit iets om te agenderen bij het overleg over het beheerconvenant.
- Het zou goed zijn om kaartmateriaal beschikbaar stellen (bijvoorbeeld op de website) waarop te zien is welke percelen ingezaaid zijn. En hier aan toe te voegen welke eisen ter plekke aan beheer gesteld worden.

4.4 Inzaaien bloemenmengsel

Geleerde lessen
Diverse partijen gaven aan dat er in de streek discussie is over de samenstelling van het mengsel, onder andere omdat men de indruk heeft dat er veel bloemsoorten in zitten met een blauwe kleur. Een aantal mensen uit de streek vraagt zich af of dit het juiste mengsel is voor de streek en voor het bereiken van meer biodiversiteit. Eén van de partijen geeft aan dat er met Stichting Blauwzaam afgesproken is om de samenstelling van het mengsel tegen het licht te houden.

Aanbevelingen uit de gespreksverslagen:
- Het zou goed zijn om te documenteren waar het inzaaien gelukt is en waar niet, inclusief (indien bekend) wat de redenen daarvoor zijn. Dit is relevante

informatie voor de toekomst; voor degenen die ermee verder willen (lokaal) of partijen die het elders in het land ook willen oppakken.

Aanvullende aanbevelingen van RVO:

- Er is enthousiasme bij de bevolking en mensen gaan het particulier oppakken. Bewoners vragen bijvoorbeeld waar ze het zaadmengsel kunnen krijgen/kopen (zie §3.2). Op de website van Prachtlint is hier inmiddels informatie over te vinden. Deze informatie is echter niet makkelijk te vinden en zit 'verstopt' in het handboek. Het zou goed zijn om de informatie over het zaadmengsel (inclusief verkooppunten) een prominentere plek te geven op de website, zodat het makkelijk te vinden is voor mensen die het zaadmengsel in hun tuin willen zaaien.

4.5 Communicatie

Geleerde lessen

Een aantal partijen heeft de naam van het Lint ter sprake gebracht. De meeste partijen waren van mening dat Blauwzaam geen logische naam is voor het Lint, omdat het de lading niet dekt en omdat de verbinding met de Stichting Blauwzaam te sterk is. Eén van de partijen gaf aan dat de naam juist intrigeert; het is een naam om over na te denken. En als de naam verandert, wordt er ook veel opgebouwde bekendheid weg gegooid. Inmiddels is de naam veranderd van Blauwzaam Lint in Prachtlint om uit te dragen dat het Lint niet alleen van Stichting Blauwzaam is, maar van de hele streek (zie §3.1).

Naast Blauwzaam Lint (Prachtlint) zijn er ook een vlinderlint en een bijenlint. De linten raken met elkaar verknoopt, waardoor de samenhang en het overzicht niet meer helder is. De 'paraplu' ontbreekt.

Aanbevelingen uit de gespreksverslagen:

- Er wordt vooral gecommuniceerd (website, krant, email) wanneer een nieuwe locatie ingezaaid wordt. Het zou goed zijn om de resultaten prominenter in beeld te brengen. Het is belangrijk dat mensen zien en voelen waarom het Lint wordt aangelegd en welke positieve bijdragen dit heeft voor het milieu.
- Het kan waardevol zijn om een overzicht van de resultaten van de afgelopen jaren breed te delen met de betrokken partijen. Bijvoorbeeld via de (goede) email service van Stichting Blauwzaam.
- Het blijft belangrijk dat Stichting Blauwzaam aandacht blijft besteden aan communicatie en marketing.
- Het is jammer dat er geen bordjes met informatie staan bij de ingezaaide bermen en parels. Wellicht kan dit in de toekomst wel gedaan worden.

Aanvullende aanbeveling van RVO:

- Besteed op de website van Prachtlint (en overige communicatie) ook aandacht aan de andere linten, zodat de samenhang en/of het verschil duidelijk is voor burgers en betrokken partijen.

4.6 Samengevat

In de afgelopen jaren is een aantal knelpunten gesignaleerd. Een deel van deze knelpunten is gedurende de looptijd van de Green Deal al opgepakt, zoals het beheer waarvoor een beheerconvenant gesloten is. De 'projectgroep beheerconvenant' zorgt niet alleen voor concrete afspraken over beheer maar ook

voor een algehele verbetering van de communicatie tussen de betrokken partijen. In deze projectgroep zijn knelpunten bespreekbaar. Een grote uitdaging is het betrekken van bedrijven bij de realisatie van het Lint. Hiervoor is een aantal aanbevelingen gedaan, vooral op het gebied van communicatie. Daarnaast is het interessant om te verkennen of het Lint betrokken kan worden bij de CO_2 prestatieladder. Dit kan zorgen voor een extra stimulans voor ondernemers om mee te doen met het Lint.
Voor wat betreft de communicatie over het Lint in de streek hebben diverse partijen aanbevelingen gedaan, waardoor het Lint mogelijk nog meer bekendheid kan krijgen.

5 Toekomst

5.1 Toekomstige samenwerking

Alle geïnterviewde partijen hebben aangegeven dat ze in de toekomst graag betrokken willen blijven bij het project. Daarnaast zijn er diverse aanbevelingen gedaan voor het betrekken van nieuwe organisaties en personen. De uitspraken ten aanzien van commitment en de aanbevelingen worden hieronder weergegeven. De aanbevelingen gelden niet alleen voor de initiatiefnemers (Nationale Bomenbank en Stichting Blauwzaam), maar voor alle partijen die momenteel betrokken zijn bij de realisatie van het Prachtlint. In paragraaf 5.3 wordt daarnaast een aanbeveling gedaan aan het Ministerie van EZ.

Passages uit de gespreksverslagen (commitment):

- Het waterschap blijft betrokken zolang het duurzame aspect geborgd wordt (zaaien op juiste locatie voor duurzaam beheer). Het project moet aansluiten op bestaande plannen. De hoofdstructuur van de Alblasserwaard moet de kapstok blijven waar alles aan opgehangen wordt. Het waterschap gaat de hoofdstructuur van wateren en groenstructuren de komende jaren verstevigen met meer ecologisch beheer en aanleg van ecologische verbindingszones. Deze structuur kan verstevigd worden met de 'parels' van het Lint.
- VNO/NCW helpt graag bij het werven van ondernemers, is bereid mee te denken en wil nieuwe initiatieven of projecten voordragen c.q. agenderen bij het bestuur (voorbeeld: sponsorproject ondernemers).
- De gemeente Gorinchem richt zich op wijkgericht werken. Het thema duurzaamheid wordt hierbij steeds belangrijker. Er zitten elementen in van Blauwzaam lint: vlinderstukjes. De gemeente vindt het leuker om hiervoor het mengsel van Blauwzaam Lint te gebruiken i.p.v. een algemeen mengsel van de Vlinderstichting, omdat het mengsel van het Lint streekgebonden is. En ook vanwege de stads-platteland gedachte hierbij. Voor deze regio zou de gemeente Gorinchem graag naar Blauwzaam Lint verwijzen.
- Je beleeft het landschap vanaf de weg en het spoor (uitspraak Adriaan Geuze in Zomergasten). Als bijvoorbeeld de bermen van de N214 ingezaaid worden, wordt het Lint dicht bij het publiek gebracht. De gemeente Zederik zou een dergelijke aanpak bijvoorbeeld willen aankaarten bij bestuurlijke en ambtelijke overleggen in de regio.

Aanbevelingen uit de gespreksverslagen:

- Wellicht zijn er mogelijkheden voor Prachtlint bij de waterbergingsopgave die gemeenten samen met het waterschap moet realiseren.
- In de toekomst is het wellicht verstandig om het Lint los te koppelen van Stichting Blauwzaam, er komen namelijk ook veel burgerinitiatieven uit voort. Misschien een gezamenlijk project met vlinderstichting, vogelwacht en Den Hâneker. Dan past het beter in de 'natuurhoek' en heeft het meer toekomst. Het moet echter wel duidelijk blijven dat het een project is van en voor ondernemers, de ondernemers moeten er zeker bij betrokken blijven vanuit de MVO-gedachte.
- De Natuur- en Vogelwacht "de Vijfheerenlanden" (natuurcentrum De Schaapskooi) zou betrokken kunnen worden bij het Lint. En misschien is het mogelijk om boeren (meer) te betrekken bij het Lint. Vooral de boeren die aan nestbescherming voor weidevogels doen. Leden van agrarische natuurvereniging Den Hâneker, die grond bezitten en/of beheren zouden schakels in het lint

kunnen zijn. Daarnaast kunnen dotterbloemen in watergangen (bijvoorbeeld langs fietspaden) een aanvulling zijn op het lint.
- Antonie Stip van de vlinderstichting is een belangrijke schakel in het hele proces omdat hij heel veel kennis heeft en partijen in de regio zijn kennis en oordeel meenemen in hun plannen. Antonie Stip is zelf bezig om een greendeal 'infra natuur' te starten. Insteek van deze deal is heel breed: alle wegbermen zo ecologisch mogelijk beheren. Hier is een link te leggen met Blauwzaam Lint/Prachtlint.
- Regio Alblasserwaard Vijfheerenlanden wil graag het toerisme in de streek vergroten. Een kernkwaliteit is het veenweidegebied met de bijbehorende flora en fauna. Blauwzaam Lint kan de kernwaarden van de streek versterken. Het Lint is een belangrijk middel ter promotie van de streek en de beleving van de natuurwaarden. In Kinderdijk komen veel toeristen, het zou mooi zijn als het lukt om toeristen 'de streek in te trekken' door onder andere de aanleg van het Blauwzaam Lint. Eén van de ambities is om het Lint langs een fietsroute aan te leggen; langs ondernemers en horeca zodat deze bedrijven kunnen profiteren van het Lint.

5.2 Duurzaam voortbestaan: draagvlak en financiën

Veel partijen geven aan dat ze bezorgd zijn over de continuïteit in financiën. Ze vragen zich af hoe het project in de toekomst gefinancierd zal worden en duurzaam in stand gehouden kan worden. Ze geven aan dat het een uitdaging is om het beheer van het Lint rendabel te maken. Dit wordt nu onderzocht in de tweede 'helpdesk vraag'.

Eén van de partijen geeft aan dat Stichting Blauwzaam de motivator en de motor achter dit project is en er veel tijd en energie in heeft gestoken. Deze partij vraagt zich af in hoeverre het draagvlak onder de andere participanten al gegroeid is. Is dit voldoende voor een duurzaam voortbestaan als Stichting Blauwzaam er eventueel tussen uit stapt?

Een andere partij geeft aan dat het belangrijk is dat de instandhouding van het Lint goed geregeld wordt. Het is van belang dat er aandacht is voor de wijze waarop de parels kunnen blijven glanzen.

5.3 Landelijke opschaling

Via de VNG is er een netwerk van groene wethouders: groennetwerk van VNG. EZ is betrokken bij dit netwerk. Gemeente Gorinchem is van mening dat het goed zou zijn om dit project hier te agenderen. De wethouder van Gorinchem heeft dan ook aangegeven dat hij bereid is om hier een rol in te spelen.

Aanbeveling van RVO aan Ministerie van EZ:
- Blauwzaam Lint is een succesvol project en het is waardevol om het gedachtengoed en de werkwijze van Blauwzaam Lint onder de aandacht te brengen van andere regio's in Nederland. Het groennetwerk van VNG is inderdaad een mooie manier om gemeenten te informeren. Daarnaast is het een mogelijkheid om een bijeenkomst – 'een kijkje in de keuken' – te organiseren voor geïnteresseerde organisaties zoals agrarische collectieven (bottom up). RVO heeft goede contacten met een aantal van deze collectieven. Stichting Blauwzaam/Nationale Bomenbank heeft aangegeven dat de doelen en resultaten van het Blauwzaam Lint, inclusief de (procesmatige) leerpunten, als voorbeeld gebruikt mogen worden indien binnen een EZ-programma (of andere

programma's) voorbeeldprojecten handig zijn. Daarnaast is er bereidwilligheid bij Stichting Blauwzaam/Nationale Bomenbank om kennis en ervaringen te delen. Er is afgesproken dat per situatie besproken wordt of en hoe zij bij het delen van de eigen kennis en ervaring worden betrokken.
Aanvullend kunnen artikelen, bijvoorbeeld in de vorm van een interview met de initiatiefnemers van Blauwzaam Lint, geplaatst worden in vakbladen en op websites (VNG, SCAN e.d.).

RVO kan in overleg met EZ een verdere aanpak uitwerken om organisaties in andere regio's te inspireren om vergelijkbare projecten op te zetten.

6 Tot slot

De betrokken partijen zijn zeer positief over het project. Er is in de afgelopen drie jaar veel bereikt. Naast tastbare resultaten, zoals een streekeigen zaadmengsel, ingezaaide stukken lint en de website, worden ook veel niet-tastbare resultaten genoemd. Zo geven veel partijen aan dat Blauwzaam Lint heeft bijgedragen aan bewustwording bij politiek, beleidsmakers, ambtenaren, bedrijven en burgers ten aanzien van 'groen', biodiversiteit en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Ook de versterkte samenwerking met als resultaat begrip voor elkaars standpunten, kennisuitwisseling en uitbreiding van het netwerk wordt als zeer positief ervaren. De belangrijkste aandachtspunten betreffen beheer, financiën en het betrekken van bedrijven bij het project. Voor het beheer is inmiddels een aparte projectgroep opgericht en is er een beheerconvenant gesloten. Het is een uitdaging om (het beheer van) het Lint rendabel te maken. Naar verwachting bieden de uitkomsten van de tweede 'helpdesk vraag' aanknopingspunten hiervoor. Om de betrokkenheid van bedrijven te vergroten bieden extra inzet op communicatie en de CO_2 prestatieladder wellicht kansen.

Al met al is er veel enthousiasme bij de betrokken partijen om verder te gaan met het Lint. De geïnterviewde partijen hebben de intentie uitgesproken om in de toekomst bij te dragen aan de realisatie van de kleurrijke kralenketting door de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden.

Tenslotte is het waardevol om de succesvolle werkwijze van Blauwzaam Lint onder de aandacht te brengen van andere regio's in Nederland, bijvoorbeeld via het groennetwerk van VNG, het organiseren van inspiratiebijeenkomsten en het plaatsen van artikelen in vakbladen en op websites.